

TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ
YÖNETİŞİM
KAMU-STK İLİŞKİLERİ
FONLAR
ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2013-2014

Y Ö N E T İ C İ
Ö Z E T İ

TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ
YÖNETİŞİM
KAMU-STEK İLİŞKİLERİ
FONLAR
ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2013-2014

Y Ö N E T İ C İ
Ö Z E T İ

SİVİL TOPLUM İZLEME RAPORU 2013-2014

TÜSEV Yayınları, Ekim 2015

No 69

ISBN 978-605-83950-1-5

PROJE EKİBİ *(Alfabetik sıra ile)*

Liana Varon • Öznur Halilcikoğlu

YAZARLAR *(Alfabetik sıra ile)*

Liana Varon • Öznur Halilcikoğlu • Sezin Dereci •
Tevfik Başak Ersen

TASARIM VE UYGULAMA

Myra • Koordinasyon **Engin Doğan** • Yayın Tasarımı **Deniz Kurşunlu** • Sayfa Tasarımı ve Uygulama **Gülderen R. Erbaş**

BASKI

İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti. Atatürk Cad.
Göl Sok. (İtfaiye Karşısı) No: 1 Yenibosna/Bahçelievler/
İstanbul - Türkiye Tel: 0212 656 49 97 Fax: 0212 656 29 26

©Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) izni olmadan
hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (kayıt,
bilgi depolama, vb.) çoğaltılamaz.

TÜSEV

Bankalar Cad. No. 2 Minerva Han, 34420
Karaköy - İstanbul

TEL 0212 243 83 07

FAKS 0212 243 83 05

info@tusev.org.tr • www.tusev.org.tr

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlara aittir. Bir kurum
olarak TÜSEV'in görüşleriyle birebir örtüşmeyebilir.

HAKKIMIZDA

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), 1993 yılında 23 sivil toplum kuruluşu tarafından sivil toplumun yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bugün 100'ü aşkın mütevellisi ile aynı çatı altında işbirliği yapmaktadır.

Türkiye'de güçlü bir sivil toplumun varlığı için çalışan TÜSEV;

- STK'lar için elverişli ve destekleyici yasal ortamın oluşturulması,
- STK'ların stratejik ve etkin kaynaklara erişimlerinin teşvik edilmesi,
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum arasında etkin diyalog ve işbirliğinin sağlanması,
- Türkiye'deki sivil toplumun uluslararası alanda görünürlüğünün artırılması ve işbirliklerinin desteklenmesi,
- Sivil toplumla ilgili bilgi üretim ve paylaşımının artırılması amaçlarıyla; bilgiye dayalı, yenilikçi, katılımcı çözümler üretmekte ve bu çözümlerin hayata geçirilmesi amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

SİVİL TOPLUM İZLEME RAPORU 2013-2014 DESTEKÇİSİ

Hollanda Kraliyeti

Bu proje Hollanda Kraliyeti Başkonsolosluğu'nun Matra (Toplumsal Dönüşüm) fonu tarafından desteklenmektedir. Raporun içeriğinden TÜSEV sorumludur ve bu rapor Hollanda Kraliyeti Başkonsolosluğu'nun resmi görüşlerini yansıtmaz.

Sivil Toplum İzleme Raporu 2013-2014 Hakkında

TÜSEV 2011 yılından beri yürütmekte olduğu Sivil Toplum İzleme Projesi aracılığıyla Türkiye’de sivil toplumun mevcut durumunu incelemekte, alanın ihtiyaçlarını ortaya koymaya yönelik araştırmalar yapmakta ve var olan sorunlar doğrultusunda çözüm önerileri sunmaktadır. Proje kapsamında hazırlanan Rapor, mümkün olduğunca farklı aktörlerin görüşlerini yansıtarak derinlemesine analizler sunmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Raporun hazırlık sürecinde Türkiye’deki farklı sivil toplum kuruluşlarının ve kamu kurumu temsilcilerinin görüşleri alınmış, uluslararası rapor ve kaynaklar taranarak, geniş kapsamlı araştırmalar yapılmıştır. Sivil toplumu ilgilendiren güncel ve önemli konularda pratikte yaşanan sorunlar ele alınarak, hazırlanan vaka analizleri düzenli olarak yayınlanmıştır. Emek yoğun bir çalışmanın ürünü olan Raporun ortaya koyduğu veriler, TÜSEV’in içerik desteği sağladığı çeşitli uluslararası yayınlara katkı sağlamak amacıyla kullanılmış, Rapor sonuçları ilgili tüm paydaşlarla paylaşılmıştır.

Elinizdeki bu Rapor; yasal çerçeve, uluslararası ilişkiler, kurumsal kapasite ve araştırma başlıkları altında sivil toplum alanında yaşanan gelişmeleri, elde edilen başarıları, karşılaşılan sorun ve ihtiyaçları derinlemesine analiz etmek açısından önem taşımaktadır. Başta destekçimiz Hollanda Kraliyeti Başkonsolosluğu’nun Matra (Toplumsal Dönüşüm) Fonu olmak üzere, emeği geçen ve görüşleriyle katkı sağlayan tüm kişi, kurum ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

BAŞLARKEN...

Sivil toplum kuruluşlarının her düzeyde karar alma süreçlerine katılımı, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Günümüzde tüm dünyada ve Türkiye’de yaşanan siyasal, toplumsal ve ekonomik gelişmelerin etkisiyle, sivil toplum hızla büyüyen bir alan haline gelmiştir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte, sivil toplum kuruluşları demokratikleşme ve karar alma süreçlerinin önemli aktörleri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Yaşanan değişim ve dönüşüm gerek sivil toplum kuruluşları, gerekse özel sektör ve kamu kurumları üzerinde farklı etkiler yaratmıştır. TÜSEV olarak tüm bu gelişme ve büyüme sürecinde ilgili paydaşlar arasında kurulacak işbirliklerini önemsiyor, 2013-2014 yılları arasındaki dönemde yaşanan gelişmeleri mercek altına aldığımız Sivil Toplum İzleme Raporu’nun alana katkı sağlamasını umuyoruz.

SİVİL ALAN DARALİYOR

2004-2008 yılları arasında Avrupa Birliği (AB) üyelik müzakereleri ve AB müktesebatına uyum kapsamında, Türkiye’de temel özgürlüklerin çerçevesini genişletecek biçimde iyileştirmeler yapılmasına rağmen özellikle uygulamada sorunlar ve kısıtlamalarla karşılaşmaya devam edilmiştir. 2008 yılından sonra yasal reformlar yapılması yönünde bir adım atılmamış hatta uluslararası standartlarla uyumlu olmayan kimi sorun alanları ortaya çıkmıştır. Özellikle örgütlenme, toplanma ve ifade özgürlüklerinin kullanımı konusundaki baskıların son dönemde giderek artması, sivil özgürlüklerin önünde ciddi tehditler bulunduğunu ortaya koymaktadır. CIVICUS tarafından hazırlanan *Sivil Toplumun Durumu 2015* (State of Civil Society 2015) raporu, 96 ülkede olduğu gibi Türkiye’de de sivil alanın giderek daraldığına dair tespitlerde bulunmaktadır. İzleme Raporu 2013-2014; temel özgürlükler nezdinde toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve ifade özgürlüklerinin kullanımı açısından uluslararası standartlar ile uyumlu olmayan sorun alanları bulunduğunu ortaya koymaktadır.

2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı eylemleri sırasında karşılaşılan uygulamalar, kamu kurumları ve kolluk kuvvetlerinin tepkisi pek çok uluslararası insan hakları örgütü ve BM ile AB gibi hükümetlerarası kuruluşlar tarafından toplanma hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, 2014 yılında meydana gelen Soma faciası sonrasında toplanma hakkı ve kolluk kuvvetlerinin toplumsal olaylara müdahalesi açısından ihlaller yaşandığı gözlenmiştir. LGBTİ Onur Haftası kapsamında düzenlenen Onur Yürüyüşü’ne katılan göstericilerin Taksim Meydanı’na çıkmasına izin verilmemesi, 1 Mayıs Kutlamalarının engellenmesi, Gezi Parkı olaylarının anıldığı protestolar ve hükümet politikalarının eleştirildiği çeşitli eylemlerde gösterilere izin verilmemesi ve dağıtılmasında aşırı güç kullanılması, kısıtlayıcı uygulamalar olarak değerlendirilmiştir.

Örgütlenme özgürlüğü açısından 2013-2014 döneminde sivil toplumu ilgilendiren mevzuattan kaynaklanan kısıtlamalar devam etmiştir. Platform, inisiyatif ve sosyal girişim gibi örgütlenme biçimlerinin tüzel kişilik olarak sayılmaması, sivil toplum kuruluşu tanımını dernek ve vakıf tüzel kişilikleri ekseninde sınırlamaya devam etmiştir. Bu durum sivil topluma katılım açısından sorunlu bir alan olarak görülmektedir. Rapor farklı örnekler üzerinden bu dönemde de keyfi uygulamaların devam ettiğini ortaya koymuştur. Raporun hazırlık sürecinde yapılan görüşmelerde, sivil toplum kuruluşlarının ve insan hakları savunucularının üzerindeki baskıların sürdüğü tespit edilmiştir.

2008-2014 yılları arasında yaklaşık 40.000 üzerinde web sitesine Türkiye'den erişim mahkeme kararları ve TİB'in idari tedbir kararları ile engellenmiştir. Son dönemde Türkiye'de ifade özgürlüğünün bir parçası olarak değerlendirilen basın ve internet özgürlüğü ihlallerinin önceki yıllara kıyasla artış gösterdiğini inceleyen birçok rapor yayınlanmıştır.

Resmi verilere göre 2014 yılında Türkiye'de 104.066 dernek ve 4.893 yeni vakıf faaliyet göstermektedir. Geçen on yıla bakıldığında sivil topluma kayıtlılıkta/üyelikte neredeyse %100'lük bir artış olduğu görülmektedir. Ancak sivil topluma katılımın AB ortalaması veya üyelik müzakereleri yürüten Batı Balkan ülkelerine kıyasla düşük olduğu dikkat çekmektedir. 2014 yılı verilerine göre, Türkiye nüfusunun yalnızca %13'ü dernek üyesidir ve her 747 kişi için bir dernek bulunmaktadır. Dernek üyelerinin yalnızca %4,8'inin kadın olması ve %70'inin 30-50 yaş aralığında olması dikkat çekicidir. Sivil toplum alanına ilişkin bir diğer önemli veri ise derneklerin %1,5'inin, yeni vakıfların ise %0,5'inin insan hakları ve savunuculuk alanlarında faaliyet göstermesidir. Dernekler Dairesi Başkanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sivil topluma ilişkin verileri web sitelerinde paylaşmaları, alanda meydana gelen gelişmeleri analiz etmek açısından büyük önem taşımakta ve önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Önümüzdeki dönemde paylaşılan verilerin sayısının artması, içeriğinin gelişmesi, güncellemelerin zamanında yapılması beklenmektedir.

Rapor bulgularına göre, Türkiye'de toplumsal hareketliliğin ivme kazandığı görülmekte ancak bireylerin dernek ya da vakıf üyesi olarak belirli bir tüzel kişilik altında örgütlenmeyi tercih etmediği ortaya çıkmaktadır. KONDA'nın Gezi eylemlerinin ilk gününde parkta yaptığı araştırma, eylemlere katılanların %78,9'unun örgütlü olmadığını yani bir sivil toplum kuruluşu ya da siyasi partiye üye olmadığını göstermektedir. Bu durum, sivil katılımın son yıllarda kurulan platform, inisiyatif gibi farklı örgütlenme biçimleri üzerinden daha aktif bir şekilde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Yaşama Dair Vakıf tarafından yayınlanan *Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Algı ve Yaklaşımlar* raporu ise, toplumda sivil toplum kuruluşlarına duyulan güven eksikliğine dikkat çekmektedir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarına toplumdaki güven algısını iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapmak açısından önemli görevler düşmektedir.

2013-2014 yıllarında tüm Türkiye'ye yayılan ve etkisi sürmekte olan toplumsal hareketler değerlendirildiğinde; Türkiye'de etkin, şeffaf yönetim ve yurttaş katılım taleplerini ortaya koyan bir ortam oluştuğu ancak mevcut yasal düzenlemelerin yetersizliği ve uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle ilerleme kaydedilemediği görülmektedir. Toplumsal sorunların katılımcı bir şekilde çözülebilmesi için kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği büyük önem taşımaktadır. 2013-2014 döneminde Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen Yardım Toplama Kanunu Tasarı Taslağı, Kalkınma Bakanlığı'nın yürüttüğü 10. Kalkınma Planı ve Avrupa Birliği Bakanlığı'nın yürüttüğü IPA II Sivil Toplum Ülke Stratejisi'nin hazırlanmasında sınırlı da olsa sivil toplum ile istişare süreci yürütülmüştür. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği'nin yapım ve uygulama sürecinde ise diyalog ve ortaklık açısından olumlu bir süreç yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu olumlu örneklerin sayısının artması ve Kamu-STK ilişkilerinin kurumsallaşması için, Kamu-STK işbirliğini düzenleyen bağlayıcı bir politika belgesi veya yasal çerçevenin hazırlanması her zamankinden önemli hale gelmiştir.

SİVİL TOPLUMA AKTARILAN KAYNAKLAR YETERLİ DEĞİL

Sivil toplumun gelişimi için kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarına etkin kaynak aktarımının sağlanması büyük önem taşımaktadır. 2013 yılında vakıf ve derneklere yapılan toplam bağış miktarı 7.101.466.702 TL'dir. Bağışlar dernek gelirlerinin %41,5'ini, vakıf gelirlerinin ise %30,2'sini oluşturmaktadır.

Birçok sivil toplum kuruluşunun mali kısıtlar nedeniyle insan kaynaklarına erişiminin kısıtlı olduğu bilinmekte, gönüllülük esasına dayalı çalışmaların yaygınlığı dikkat çekmektedir. Dünya Bağışçılık Endeksi 2014'e göre Türkiye, gönüllülük için harcanan zaman bakımından endeksin alt sıralarında kalarak 135 ülke arasında 128'inci sırada yer almıştır. Aynı rapora göre 2014 yılında Türkiye'de bir sivil toplum kuruluşuna nakdi bağış yapma oranı ise %12'dir. 2006 yılında TÜSEV tarafından yapılan *Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet* araştırması da Türkiye'de bağış yapma kültürüne ilişkin benzer bir tablo sunmaktadır. Raporun bulgularına göre, sivil toplum kuruluşlarına güvenin düşük olması ve STK'ların tanınmaması bağışçılığın önündeki başlıca engeller arasında yer almaktadır.

İnsan kaynağı ve mali kaynak kısıtlarına rağmen, sivil toplum kuruluşları insan haklarından eğitime, sürdürülebilir kalkınmadan kültür-sanata sosyal değişime katkı sağlayan birçok farklı alanda önemli çalışmalar yapmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi, 2013-2014 döneminde de bu çalışmaların hayata geçirilmesinde Avrupa Birliği tarafından verilen fonlar sivil toplum kuruluşlarına sağlanan en büyük mali destek kaynağı olmuştur. Bununla birlikte, özellikle online platformlar üzerinden gelişen bağış yapma yöntemlerinin giderek yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Uluslararası fonlar özellikle hak temelli çalışmalar yapan kuruluşlar için hayati öneme sahip olmaya devam etmektedir.

Fon yönetimi ve dağıtımının şeffaflığı ve hesapverilebilirliğine dair ciddi eleştiriler bulunmakla birlikte son yıllarda kamu kurumları tarafından sivil toplum kuruluşlarına verilen fonlarda artış görülmektedir. Kamu kurumlarının aynı ve maddi desteklerinin sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlıklarına zarar vermeyecek şekilde, eşit koşullarda ve şeffaf bir yöntemle dağıtılması için bu desteklerin çerçevesini belirleyen bir yasa, strateji ya da sözleşme belgesine olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bununla birlikte, sivil toplum kuruluşlarının yardım toplama faaliyetlerini kısıtlayan Yardım Toplama Kanunu yürürlükten kaldırılmalı veya vakıf ve dernekler kanun kapsamında çıkarılarak yardım toplama faaliyetleri serbest bırakılmalıdır. Kamu yararına çalışan kuruluşlara devletin sağladığı yardımlar artırılmalı, bağışlar teşvik edilmeli, vergi muafiyetleri ve istisnalar sağlanmalıdır.

Küresel gelişmeler ve toplumsal sorunlar gelecek yıllarda da Türkiye'nin ve sivil toplumun gündemini şekillendirmeye devam edecektir. Sivil toplum aktörleri önümüzdeki dönemde başta çevre ve iklim değişikliği, göç dalgaları ve mültecilerin durumu, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılması ve hak mücadeleleri gibi konulardaki çalışmalarını sürdüreceklerdir. Son yıllarda yaşadığımız gelişmeler, STK'ların bu ve benzeri alanlarda yürüttükleri çalışmaların etkisini artırarak devam etmesi ve sosyal değişime katkı sağlayabilmeleri için sivil toplumun aktif katılımının her zamankinden önemli hale geldiğini ortaya koymuştur.

Tevfik Başak Ersen

TÜSEV Genel Sekreteri

YASAL ÇERÇEVE

Yasal çerçeve bölümünde örgütlenme özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, Kamu-STK ilişkileri ve kaynak geliştirmeye ilişkin mevzuat alt başlıkları altında değerlendirmelere yer verilmiştir.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

- Türkiye hukukunda örgütlenme özgürlüğüne dair temel düzenlemeler Anayasa'nın 33. maddesinde yer almaktadır ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumludur.
- 2004 ve 2008 yıllarında kanunlaşan Dernekler Kanunu ve Vakıflar Kanunu sonrasında sivil toplumu ilgilendiren mevzuatta önemli değişiklikler olmamıştır. Kanunlar ve ikincil mevzuatta bazı değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, geline nokta sivil toplumun değişiklik taleplerini karşılamaktan uzaktır.
- Türkiye'de "sivil toplum" ve "sivil toplum kuruluşu" gibi kavramlar ilgili mevzuat ve politika belgelerinde tanımlanmamaktadır.
- Sivil toplum alanında örgütlenme özgürlüğü yalnızca dernek veya vakıf tüzel kişilikleri ile tanımlanmaktadır. Sivil alanda faaliyet gösteren platform, inisiyatif, öğrenci kulübü, kar amacı gütmeyen şirket gibi farklı örgütlenmeler tanınmamaktadır. Bu durum bazı örneklerde farklı örgütlenmelerin faaliyetlerini özgürce yürütememelerine neden olmaktadır.
- Yasal mevzuat ve yasal düzenlemelerde özgürlüğün sınırlandırılmasına dair sebeplerin keyfi yorumlamaları dolayısıyla uygulamada örgütlenme özgürlüğünün kısıtlandığı durumlar yaşanmaktadır. Örneğin, Türkiye hukukunda somut bir şekilde tanımlanmayan "Genel ahlak" ve "Türk aile yapısı" gibi kavramlar keyfi yorumlara açık bir durum oluşturmaktadır.
- İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Hukuki Görüşlerle birçok idari uygulamaya yorumlar getirildiği ve bu yorumların genelde STK'ların haklarını zedeleyici yönde olduğu görülmektedir.

2013-2014 döneminde sivil toplumu ilgilendiren mevzuatta yapılan değişiklikler teknik detaylarla sınırlı kalmıştır ve sivil toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır.

- İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın 19 Nisan 2013 tarihinde görüşe açtığı *Yardım Toplama Kanunu Tasarısı*, Yardım Toplama Kanunu'na dair düzenlemelerin yanı sıra; Dernekler Kanunu ve Medeni Kanun kapsamında bir dizi değişikliği içermektedir. Tasarı ile Sivil Toplum Konseyi, Sivil Toplum Kurulu kurulmasına dair hükümler ve İçişleri Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nda Sivil Toplum Kuruluşları Genel Müdürlüğü kurulmasına dair oldukça önemli düzenlemeler de yer almaktadır.
- 2013 yılında Dernekler Yönetmeliği'nin bazı maddelerinde derneklerin tutmak zorunda olduğu defterlere ilişkin bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenleme dernekler açısından bir rahatlama getirmekle birlikte yeterli değildir.
- 2013 ve 2014 yıllarında faal dernek ve yeni vakıf sayılarındaki artış devam etmiştir.

Faal Dernek Sayısı

2013

97.966

2014

104.066

Yeni Vakıfların Sayısı

2013

4.749

2014

4.893

- Dernek ve vakıfların üye sayıları 2013 ve 2014 yıllarında artmıştır. Bu artışa rağmen, Türkiye’de sivil topluma katılım Avrupa ülkelerinin oldukça gerisindedir.

Türkiye nüfusunun yaklaşık %13’ü dernek üyesidir. Türkiye’de her 747 kişiye bir dernek düşmektedir.

- Türkiye’deki vakıf ve derneklerin %35,4’ü İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa’da faaliyet göstermektedir. Vakıf ve dernek sayısının en fazla olduğu bölgeler Marmara, İç Anadolu ve Ege bölgesidir.
- Faaliyet alanlarına göre incelendiğinde, yeni vakıflar çoğunlukla eğitim ve sosyal yardım alanlarında çalışmakta; dernekler ise mesleki konular ve dayanışma, spor ve spor ile ilgili faaliyetler ve din hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik alanlarda faaliyet göstermektedir.

Türkiye’deki derneklerin %1,5’i, vakıfların ise %0,5’i insan hakları ve savunuculuk alanında çalışmaktadır.

- Denetim ve cezaları belirleyen mevzuatta görülen çeşitli tanım eksiklikleri ve denetçilere tanınan takdir yetkisinin genişliği STK’ların cezai uygulamalarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

2013 yılında Dernekler Dairesi Başkanlığı denetimleri sonucunda toplam 4.686 idari yaptırım uygulamıştır.

- Terörle Mücadele Kanunu, Kabahatler Kanunu ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun geniş bir şekilde yorumlanması nedeniyle insan hakları savunucularının ve birlikte çalıştıkları STK’ların cezai uygulamalara maruz kaldığı örneklere rastlanmaktadır.

TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

- Toplanma özgürlüğünü düzenleyen Anayasa’nın 34. maddesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 11. maddesi ile uyumludur.
- Toplanma özgürlüğü ile ilgili temel düzenleme *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu*’dur (TGYK). Toplanma özgürlüğü açısından bir Anayasa değişikliği ihtiyacı olmasa da TGYK bu hakkın kullanımını sınırlamaktadır.
- Demokratikleşme Paketi olarak bilinen *Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* Mart 2014’de Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Demokratikleşme Paketi ile TGYK’da yapılan değişiklikler beklentileri karşılamaktan uzaktadır. Kanun’un baskıcı ve toplanmayı izine bağlayan yaklaşımının devam ettiği görülmektedir.
- 2013 ve 2014 yıllarında başta Gezi Parkı eylemleri olmak üzere yapılan gösteri, toplantı ve yürüyüşlerin büyük bir bölümünde toplanma özgürlüğü hakkının sınırlandırıldığı ya da kolluk kuvvetlerinin aşırı güç kullanımı nedeniyle engellendiği örnekler yaşanmıştır.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

- Anayasa’nın 25. ve 26. maddeleri ifade özgürlüğüne dair gerekli güvenceyi sunmaktadır. Ancak, Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu gibi bazı yasalar ve bu yasaların yorumlanışından kaynaklanan sıkıntılar ifade özgürlüğü hakkının kullanımında ihlallere neden olmaktadır.
- Türkiye’de ifade özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik uygulamaların dayandırıldığı temeller uluslararası hukukun izin verdiği kadar geniş kapsamlı uygulanmaktadır.
- Nisan 2013’te kabul edilen *İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* isimli Dördüncü Yargı Paketi ifade özgürlüğüne yönelik ihlal ve kısıtlamalarda bir takım iyileşmeler gerçekleştirmiş ancak bu noktadaki aksaklıkları beklenen ölçüde giderememiştir.

2014 yılında Türkiye’de internet özgürlüğü “kısmen özgür” olarak değerlendirilmiştir. (Freedom House, 2014)

- 5651 sayılı *İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun*, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun yetkilerini genişletecek şekilde 2014 yılında değiştirilmiştir. Kanunun yasalaşması süreci, kamusal müzakere zemini yaratılmadan, tüm eleştiriler göz ardı edilerek ve 42 farklı yasa bir aydan kısa bir sürede Planlama ve Bütçe Komisyonu'nda tek bir yasa tasarısı altında bir araya getirilerek Genel Kurul'a sunulduğundan uzmanlar tarafından anti-demokratik olarak değerlendirilmektedir.

2008 ila 2014 yılının Mart ayı arasında yaklaşık 40.000 üzerinde web sitesine Türkiye'den erişim mahkeme kararları ve TİB'in idari tedbir kararları ile engellenmiştir (Engelliweb, 2014).

KAMU-STK İLİŞKİLERİ

- Türkiye'de Kamu-STK ilişkilerinin kurumsallaşması bakımından bağlayıcı bir politika belgesi veya yasal çerçeve bulunmamaktadır.
- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu bakanlıklar ve ilgili kuruluşların sivil toplum ve kamu kurumları arasındaki ilişkiyi strateji belgelerinde düzenlemelerini öngören maddeler içermektedir. Ancak Yönetmelik, STK'ların katılım sürecini düzenleyecek prosedürel kriter, yöntem ve araçlara ilişkin maddeler içermemektedir. Yönetmelikte STK'ların katılımını denetleyen ve raporlayan herhangi bir kural ve mekanizma da tanımlanmamaktadır.
- Türkiye'de Kamu-STK ilişkilerini geliştirmek ve denetlemekten sorumlu tek bir kamu kurumu bulunmamaktadır. Avrupa Birliği Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı gibi iyi örnekler haricinde, kamu kurumları altında sivil toplum ile ilişkileri geliştirme misyonu edinmiş birimler bulunmamaktadır.

Türkiye'de Kamu-STK ilişkilerini geliştirmek ve denetlemekten sorumlu tek bir kamu kurumu bulunmamaktadır. Yalnızca Avrupa Birliği Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyelerinde bu konudan sorumlu birimler vardır.

- STK'ların politika yapma ve karar alma süreçlerine katılımı kişisel ilişkilere bağlı olarak gelişmekte, düzensiz ve sürdürülebilir olmayan şekilde ilerlemektedir.
- STK'ların karar alma süreçlerinde doğal ve eşit ortaklar olarak kabul edilmediği ve katılımlarının genelde kamu kurumlarının daveti üzerine tek yönlü olarak gerçekleştiği görülmektedir. Kamu-STK ilişkileri danışma süreci ile sınırlı kalmaktadır.

STK'lar karar alma süreçlerinde doğal ve eşit ortaklar olarak kabul edilmemekte, katılımları genellikle kamu kurumlarının daveti üzerine tek yönlü olarak gerçekleşmekte ve ilişkilerin düzensiz, sürekliliği olmayan şekilde ilerlediği tespit edilmektedir.

- *Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'e* göre, STK'lar görüş istenen yasa tasarılarına 30 gün içinde cevap vermezlerse olumlu görüş vermiş sayılmaktadır.
- Yerel düzeyde sivil toplum katılımı 5393 sayılı *Belediye Kanunu* ile düzenlenmektedir. STK temsilcileri, oy hakkı olmaksızın faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılarak görüş bildirebilmektedir. Katılım ile ilgili "görev ve faaliyet alanı" ölçütü nedeni ile STK'ların katılımı faaliyet alanlarını ilgilendiren konuların görüşüleceği ihtisas komisyon toplantıları ile sınırlı kalmaktadır.
- *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun* uygulanmasında farklı uygulamalarla karşılaşmaya devam edilmektedir. STK'lar tarafından yapılan bilgi edinme başvurularına cevap alınamamasının yanı sıra, kamu kurumları tarafından paylaşılan bilgilerin güncelliği ve güvenilirliğine dair eksiklikler de tespit edilmektedir.

İzleme Raporu 2013-2014 kapsamında, 21 bakanlığa Kamu-STK ilişkilerine dair bilgi edinme başvurusu yapılmıştır. Bakanlıkların bir kısmı başvuruyu yanıtızsız bırakırken, önemli bir çoğunluğu “ek araştırma gerekliliği” nedeniyle sorulara yanıt vermemiştir.

- Türkiye’de STK’ların karar alma süreçlerine katılımı bilgilendirme ve istişare aşamaları ile sınırlı kalmaktadır. Katılımın diyalog ve ortaklık aşamalarının gerçekleştiği örnekler sınırlı sayıdadır.

Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen Yardım Toplama Kanunu Tasarı taslağı, Kalkınma Bakanlığı’nın yürüttüğü 10. Kalkınma Planı ve AB Bakanlığı’nın yürüttüğü IPA II Sivil Toplum Ülke Stratejisi’nin hazırlanmasında sınırlı da olsa sivil toplum ile istişare süreci yürütülmüştür.

- Türkiye’de Kamu-STK ilişkilerinin merkezi yönetimden ziyade yerel seviyede daha fazla geliştiği gözlemlenmektedir. Yerelde Kamu-STK işbirliğine verilebilecek iyi örnekler Bursa Nilüfer Belediyesi’nin katılımcı belediyeçiliğe geçmesi ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nin gerçekleştirdiği katılımcı bütçe uygulamasıdır.

KAYNAK GELİŞTİRMEYE İLİŞKİN MEVZUAT

- STK’lar için çeşitli vergisel istisnalar mevcut olmakla birlikte konuyla ilgili bütünsel bir yaklaşım bulunmamakta ve var olan uygulamalar kar amacı gütmeyen ve kamu yararına çalışan STK’lara mali yükler getirmeye devam etmektedir.

Türkiye, vergi teşvikleri gibi tedbirlerle sivil topluma aktarılan yerel özel kaynakları teşvik etmek yerine; çoğunlukla orantısız muhasebe uygulamalarıyla STK’ların mali yönetimini zorlaştırmaya devam etmiştir (2014 Türkiye İlerleme Raporu).

- Tüzel kişilerin vergi muafiyeti olan vakıflara ve kamu yararı statüsü bulunan derneklere yaptıkları bağışlarda uygulanan vergi indirimi %5’tir. Bu oran AB ülke ortalaması olan %10’un altında kalmaktadır.
- Bordrolu çalışan gerçek kişiler tarafından yapılan bağışlarda vergi indirimine yönelik bir uygulama bulunmamaktadır.
- Vergi muafiyeti ve kamu yararı statüleri az sayıda STK’ya Bakanlar Kurulu tarafından verilmektedir. Ekim 2015’de derlenen verilere göre, vergiden muaf yeni vakıfların sayısı 262 (GİB, 2015); kamu yararı statüsüne sahip dernek sayısı ise 400’dür (DDB, 2015).

Yeni vakıfların yalnızca %5’i, derneklerin ise %0,4’ü vergi muafiyeti ve kamu yararı statüsüne sahiptir.

- Dernek ve vakıfların merkezleri dışında bağış toplaması ve gelir getirci faaliyetler yürütmesi, 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu kapsamında düzenlenmeye devam etmektedir. Yardım toplamanın kanunla düzenlenmesi, bu kadar çok koşula bağlanması, süreyle sınırlandırılması gibi yaklaşımlar “yasakçı” bir bakış açısının ürünü olduğu gibi, bu uygulamanın devam etmesi STK’ların mali kaynaklara erişimini de zorlaştırmaktadır.

Türkiye’de toplam yeni vakıf ve dernek sayısı 108 binin üzerindedir. İzin almadan yardım toplayabilen STK sayısı ise yalnızca 20’dir.

ÖNERİLER

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

- Örgütlenme özgürlüğü alanında sivil toplumu ilgilendiren mevzuat dernek ve vakıfların faaliyetlerini daha özgürlüğe ve elverişli bir ortamda gerçekleştirebilmeleri için yeniden düzenlenmelidir.
- “Sivil toplum” ve “sivil toplum kuruluşu” tanımları evrensel kriterler doğrultusunda ve katılımcı bir şekilde hazırlanarak mevzuata ve ilgili politika belgelerine eklenmelidir. Yapılacak tanım dernek ve vakıfların dışında kalan platform, inisiyatif, sosyal girişim, hibe veren vakıflar gibi farklı modelleri tüzel kişilik olarak tanımlayacak ve yeni toplumsal hareketleri dışlamayacak şekilde genişletilmelidir.
- Yasalarda somut tanımları yer almayan “genel ahlâk” ve “Türk aile yapısı” gibi kavramlar yeniden gözden geçirilerek STK’ların örgütlenme özgürlüğünün kısıtlanmasına sebep olmayacak şekilde düzenlenmelidir.
- Kanunlarda düzenlenmemiş hükümlerin hukuki bir bağlayıcılığı olmayan “hukuki görüşler” gibi idari metinlere göre yorumlanması uygulamasına son verilmelidir.
- Dernek ve vakıflar için beyan sistemine dayalı denetim esas kılınmalıdır.
- Denetim ve cezaları belirleyen yasal mevzuattaki tanım eksiklikleri, STK’ların iç denetimlerinin sınırlarını belirlemek ve STK’ların orantısız cezai uygulamalara maruz kalmasını engellemek amacıyla giderilmelidir. Denetim kuralları ve denetçilerin yetkileri mevzuatta açıkça belirtilmelidir.
- DDB ve VGM görevleri gereği dernek ve vakıfların ceza almamaları için rehberlik etmeli, cezanın gerekli görüldüğü durumlar ise Ceza Kanunu kapsamında belirlenerek Dernekler ve Vakıflar Kanunlarındaki ceza hükümleri kaldırılmalıdır.

- Dernek ve vakıfların denetimlerle ilgili uygulamaları içeren mevzuatı ve yapılan değişiklikleri takip etmesi gerekmektedir. Vakıf ve derneklerin konuyla ilgili güncel bilgilere erişimini sağlamak amacıyla eğitimler düzenlenmelidir.
- STK’lara uygulanan cezaların orantılı olacak şekilde yeniden tanımlanması ve ceza öncesinde düzeltme şansı tanıyan uyarı mekanizmaları getirilmesi gerekmektedir.

TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, idareye geniş yetki sağlamak ve hakkın kullanımını kısıtlamaktadır. TGYK yürürlükten kaldırılmalı ve hakkın kullanımını uluslararası standartlarla uyumlu hale getiren yeni bir kanun ile barışçıl her türlü toplantı ve gösterinin zaman ve mekân onayına dair kısıtlamalar kaldırılmalıdır.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

- İnternetin kullanım hakkının sınırlandırılmasına ilişkin hükümet ve kamu kurumlarına geniş yetkiler veren düzenlenmeler ifade özgürlüğünün sağlanması için sınırlandırılmalıdır.
- 5651 sayılı *İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun* uluslararası standartlara uygun olacak şekilde revize edilmelidir.

KAMU-STK İLİŞKİLERİ

- Kamu-STK işbirliği süreçlerini düzenleyen temel mevzuat ve politika belgeleri katılımcı şekilde hazırlanmalıdır. Tüm yasa yapım süreçlerine STK’ların katılımı şart olmalıdır.
- Kamu kurumları karar alma ve yasama süreçleri sırasında STK’ları meşru birer paydaş olarak görmelidir. Katılımcı, şeffaf, eşitlikçi kriterlere göre düzenlenmiş danışma süreçleri oluşturularak, STK’ların görüş bildirmesine olanak sağlayan mekanizmalar oluşturulmalıdır. Kamu-STK ilişkileri görüş bildirmeye sınırlı kalmamalı, STK’ların karar alma ve yasa yapım süreçlerine etkin katılımını artıracak danışma ve istişare süreçlerine dönüştürülmelidir.
- 5072 sayılı *Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun* yürürlükten kaldırılarak, Kamu-STK ilişkilerini düzenleyen eşitlikçi, tarafsız ve şeffaf mekanizmalar geliştirilmelidir.

- *Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*'te gerekli değişiklikler yapılarak STK'ların görüşlerinin dikkate alınması ve stratejik planlama süreçlerine katılımları sağlanmalıdır.
- STK'ların yasama süreçlerine katılabilmeleri için TBMM komisyon sürecinde dinlenmelerine olanak sağlayacak yöntemler geliştirilmelidir.
- Kamu kurum ve kuruluşları internet sayfalarında detaylı, güncel bilgi ve belgeler paylaşmalıdır. Bilgi edinme başvurularına verilen cevaplarda gözlemlenen farklılıklar, cevapların yetersizliği ve sürecin her kurumda farklı işlemeden kaynaklanan olumsuzluklar kamu kurum ve kuruluşları tarafından giderilmelidir.
- DDB ve VGM sivil toplumla ilgili seçilmiş bazı verileri web sitelerinde yayınlamaktadır. Verilerin tamamının zamanında ve güncel olarak paylaşılması sağlanmalıdır.
- Sivil topluma ilişkin veriler ulusal istatistik sistemine entegre edilebilecek şekilde güncellenmelidir.
- Vakıf ve dernekler için özel muhasebe standartları geliştirilmeli ve yürürlüğe konulmalıdır. Raporlama standart hale getirilmeli ve önceden belirlenmiş formlar kullanılmalıdır.
- Ücretli çalışanların bağış yapmaları önündeki engeller kaldırılarak bordrolu çalışanların kamu yararına çalışan kuruluşlara bağış yapmaları durumunda vergi muafiyetinden yararlanmaları ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır.
- Gerçek ve tüzel kişilerin bağışlarının vergiden indirilebilecek tutarları artırılmalıdır. %5'lik oranın birçok AB ülkesinde olduğu gibi %10 (kalkınmada öncelikli bölgeler için %20 olabilir) seviyesine yükseltilmesi gerekmektedir.
- Vakıf ve derneklerin amacını gerçekleştirmek için kurulan kar amacı gütmeyen işletmeler ile kamuya yararlı amaçlarını gerçekleştirmek için kurdukları kar amaçlı iktisadi işletmeler kurumlar vergisinden muaf olmalıdır.

KAYNAK GELİŞTİRMEYE İLİŞKİN MEVZUAT

- *Yardım Toplama Kanunu*'nun yürürlükten kaldırılması veya vakıf ve derneklerin kanun kapsamından çıkarılarak STK'ların yardım toplama faaliyetlerine özgürlük getiren bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Yardım Toplama Kanunu'na ilişkin yapılacak değişiklikler STK'ların görüşü alınarak düzenlenmelidir.
- Kamu yararına çalışan kuruluşlar için kapsayıcı bir tanım yapılarak vakıf ve dernekler arasındaki eşitsizlikler ortadan kaldırılmalıdır. Yapılacak tanım kapsamında belirlenen objektif kriterleri sağlayan mümkün olan en fazla sayıda kuruluşa kamu yararı ve vergi muafiyeti statüleri verilmelidir.
- Kamu yararı ve vergi muafiyeti statüleri Bakanlar Kurulu gibi ulaşılması güç ve politik bir makam yerine, her kuruluşun rahatlıkla ulaşabileceği bir kuruluş tarafından şeffaf şekilde verilmelidir.
- Kamu yararına çalışan kuruluşlara devletin sağladığı yardımlar artırılmalı, bağışlar teşvik edilmeli, çeşitli vergilerden muafiyet ve istisnalar sağlanmalıdır. Ayrıca kamu ihalelerinde ve hizmet sözleşmelerinde devlet kamu yararına çalışan kuruluş lehine taraf olabilmeli, bu kuruluşlara öncelik tanınmalıdır.
- İktisadi işletmelerin kurumlar vergisi ödendikten sonra elde ettikleri kardan dernek veya vakıflara yaptıkları aktarmalar kar dağıtımı sayılmamalı, gelir vergisi stopajına tabi tutulmamalıdır.
- Vakıf ve derneklerin kamu yararına yapılan faaliyetler çerçevesinde satın aldığı mal ve hizmetler Katma Değer Vergisi'nden muaf tutulmalıdır.
- Vakıf ve derneklerin iktisadi işletmelerinin mal -sabit kıymet- edinebilmeleri bu malları (sabit kıymetleri) adlarına tapuda tescil ettirebilmeleri mümkün kılınmalıdır.
- Kamu yararına faaliyet gösteren vakıf ve dernekler Emlak Vergisi, Damga Vergisi, Motorlu Taşıtlar vergileri ve noter harçlarından muaf tutulmalıdır.

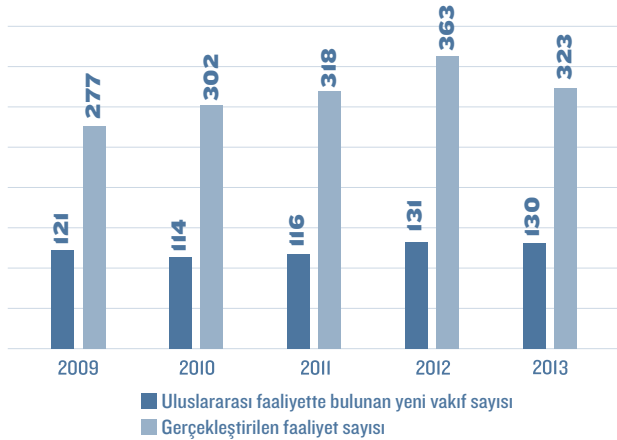
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Uluslararası ilişkiler bölümünde uluslararası iletişim ve işbirliği ile uluslararası fonlar başlıkları altında 2013-2014 yıllarında yaşanan gelişmeler değerlendirilmiştir.

ULUSLARARASI İLETİŞİM VE İŞBİRLİĞİ

- Mevzuatta vakıf ve derneklerin amaçları doğrultusunda uluslararası faaliyette ve işbirliğinde bulunmaları yönünde bir engel bulunmamaktadır.

ULUSLARARASI FAALİYETLERDE BULUNAN YENİ VAKIF SAYISI (VGM, 2014)

- STK'ların yurt dışında şube, temsilcilik ya da üst kuruluş kurmaları ya da yurt dışında kurulmuş kuruluşlara üyelikleri serbesttir.
- STK'ların finansal ve insan kaynakları kapasitesindeki yetersizlikler uluslararası çalışmaların sayısının ve derinliğinin artmasına engel olmaya devam etmektedir.
- Yurt dışında kurulmuş STK'ların Türkiye'de şube ve temsilcilik kurması Dernekler Kanunu'nun 5. maddesi ile düzenlenmektedir. Yabancı derneklerin şube ve temsilcilik kurma işlemlerini izne bağlayan bu madde yürütmeye sınırsız bir takdir yetkisi vermekte ve İçişleri Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'nın herhangi bir gerekçe bildirmeksizin örgütlenme hakkına bir sınırlama getiremediği gözlemlenmektedir.

2014 yılında Türkiye'de faaliyetine izin verilen yabancı kuruluş sayısı 113'e ulaşmıştır (DDB, 2014).

- 2013-2014 döneminde, yabancı kuruluşların büyük bir bölümünün Türkiye'de temsilcilik açmayı tercih ettiği görülmektedir. Şube açma, doğrudan faaliyette bulunma ve dernek kurma yabancı kuruluşların tercih ettiği çalışma şekilleri arasında yer almaktadır.
- Özellikle hak temelli çalışmalar yapan bazı yabancı kuruluşların bürokratik süreçlerden dolayı kuruluş izinlerini almakta zorlandığı ve başvuruların reddedildiği örneklerle rastlanmaya devam edilmektedir.
- 2013 ve 2014 yıllarında uluslararası kuruluşların Türkiye'de şube ve temsilcilik açmak için yaptıkları başvurularda artış görülmektedir. Bu artışın Suriyeli mültecilerle ilgili çalışmalar yapan insani yardım kuruluşlarının başvurularından kaynaklandığı düşünülmektedir.

ULUSLARARASI FONLAR

- Başta Avrupa Birliği programları olmak üzere, hibe veren kuruluşlar, hükümetler arası kuruluşlar ve çeşitli ülkelerin diplomatik temsilcilikleri başlıca uluslararası fon kaynakları arasında yer almaktadır.
- Türkiye'de aktif olan uluslararası donör kuruluş sayısı sınırlı olmakla birlikte; bu fonların özellikle hak temelli alanlarda çalışan ve diğer mali kaynaklara erişimi kısıtlı olan STK'ların proje ve faaliyetlerini hayata geçirmelerinde önemli rol oynadıkları bilinmektedir.
- 2013 yılında derneklerin yurt dışından aldığı yardımların toplam tutarı 132.845.548 TL'dir. 2013 yılında yurt dışından alınan yardımlar derneklerin toplam gelirlerinin yalnızca %1,7'sini oluşturmuştur (DDB, 2014).
- 2013 yılında yeni vakıfların yurtdışından aldığı yardımların toplamı 116 milyon TL'dir (VGM, 2014). Yurt dışından alınan yardımlar yeni vakıfların 2013 yılı gelirlerinin yalnızca %0,8'idir.

2013 yılında vakıf ve derneklerin yurtdışından aldıkları yardımların toplamı 248.845.548 TL'dir. Yurt dışından alınan yardımlar derneklerin toplam gelirlerinin %1,7'si, vakıfların toplam gelirlerinin ise %0,8'idir.

- Türkiye AB'den en fazla kalkınma yardımı alan ülkeler arasında yer almaktadır. 2012 yılında alınan kalkınma yardımı bir önceki yıla (313,07 milyon avro) kıyasla %33,8 oranında artarak 418,88 milyon avroya ulaşmıştır.
- Türkiye'deki STK'lara en yüksek miktarda mali yardım Avrupa Birliği tarafından yapılmaktadır. AB farklı araçlar ve hibe mekanizmaları aracılığıyla Türkiye'de sivil toplumun gelişimini desteklemektedir.
- Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında 2002-2013 yılları arasında farklı içerik ve konularda toplam 63 hibe programı yürütülmüştür. Bu hibe programları çerçevesinde 3.226 adet projeye toplam 402.755.635,71 avro finansman desteği sağlanmıştır (AB Bakanlığı, 2014).

2002-2013 yılları arasında, IPA kapsamında farklı alanlarda yürütülen 63 hibe programı kapsamında vakıf ve derneklerin 842 projesine 76.606.579,95 avro fon verilmiştir. Vakıf ve derneklere verilen hibe desteği IPA kapsamında sağlanan mali desteklerin %19'udur (AB Bakanlığı, 2014).

- Desteklenen projelere dair güncel bilgi ve raporların açık hale getirilmesi amacıyla AB Bakanlığı bünyesinde kurulması beklenen *İzleme Bilgi Sistemi* henüz hayata geçirilmemiştir.
- STK'lar, platformlar, ağlar ve aktivistlere esnek ve hızlı bir yaklaşımla mali destek sağlayan Sivil Düşün AB Programı sivil alandaki ihtiyaçlara cevap vermektedir. Program, öncelik ve işleyişin kapsamlı ve katılımcı danışma süreçleri sonunda belirlenmesi açısından örnek teşkil etmektedir.

- Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı (DİHAA) 2013 Türkiye Teklif Çağrısı kapsamında, Aralık 2013-2014 döneminde insan hakları alanında 22 projeye 3 milyon avronun üzerinde hibe desteği sağlanmıştır.
- 2014-2020 dönemini kapsayan ve Türkiye'nin yararlanıcıları arasında yer aldığı AB Katılım Öncesi Yardım Aracı II, 11 Mart 2014 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konsey tarafından kabul edilmiştir. 2014-2020 yıllarında gerçekleşecek IPA II döneminde sivil toplum ilk kez alt sektör olarak kabul edilmiştir.

2014-2020 yıllarında gerçekleşecek IPA II döneminde sivil toplum ilk kez alt sektör olarak kabul edilmiştir.

- Sivil toplumun 2014-2020 yılları arasında alt sektör olarak tanımlanması ile birlikte, yasal ve mali ortamın iyileştirilmesi ve kamu-sivil toplum diyalogunun geliştirilmesi amacıyla mali programlar başlatılmıştır.
- IPA II kapsamında, 2014 yılında sivil toplum için ayrılan toplam fon miktarı 7.350.000 avrodur. Alt sektör için ayrılan fonun büyük bir bölümünün kamu kurumlarına ya da kamu kurumu statüsündeki kuruluşlara aktarılması dikkat çekicidir.
- Sivil Toplum Diyalogunun Güçlendirilmesi hibe programının 2013-2014'teki üçüncü döneminde Siyasi Kriterler ve Medya hibe programları uygulanmıştır. Siyasi Kriterler hibe programıyla 39 projeye 4 milyon avronun üzerinde mali destek sağlanmıştır. Desteklenen projelerin 30'u Türkiye'deki vakıf ve dernekler tarafından yürütülmüştür.
- 2013-2014 yıllarında Amerikan vakıfları Türkiye'deki 23 kuruluşa 29 hibe aracılığıyla 10.062.528 dolar mali destek sağlamıştır. Çeşitli alanlarda çalışan bu kuruluşların 10'u dernek, 7'si ise vakıftır (Foundation Center, 2015).

2013-2014 yıllarında Amerikan vakıfları Türkiye'deki 23 kuruluşa 29 hibe aracılığıyla 10.062.528 dolar mali destek sağlamıştır (Foundation Center, 2015).

- Türkiye'de aktif olan uluslararası bağışçıların sağladıkları fonların miktarı, destekledikleri kuruluş ve projelerin bilgileri ve projelerin etkilerine dair bilgilerin toplu olarak yer aldığı tek bir kaynak bulunmamaktadır.

ÖNERİLER

ULUSLARARASI İLETİŞİM VE İŞBİRLİĞİ

- Yabancı STK'ların kayıt süreçleri kolaylaştırılmalı ve yerel STK'larla benzer bir zemine getirilmelidir. İzne başvurma süreçlerinin şeffaflaştırılarak, prosedürlerin açık bir şekilde izlenebilir hale gelmesi ve uluslararası kuruluşlara karşı süregelen şüpheli tutumun terk edilmesi gerekmektedir.

ULUSLARARASI FONLAR

- STK'lar için yurtdışından alınan yardımlarda uygulanan "yardımın kullanılabilmesi için bildirim" uygulamasına son verilerek, STK'ların sene içinde yurtdışından aldıkları mali yardımları yıllık beyannameleri ile toplu olarak bildirmeleri ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yurt içinde şubesi, temsilciliği olan uluslararası kuruluşlardan (Avrupa Komisyonu, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Elçilikler vs.) temin edilen hibeler bildirim tabi tutulmamalıdır.
- Fon veren kuruluşların bilgi ve deneyim paylaşımlarını artırmak ve bu kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla başlatılan çalışmalar devam etmelidir. Bu çalışmaların bir parçası olarak uluslararası donörlerin dağıttıkları fonların toplam tutarı ve destekledikleri projeler hakkında bilgilerin toplu olarak paylaşılması teşvik edilmelidir.
- STK'lar uluslararası fonlarla sürdürdükleri projelerin izleme ve değerlendirme süreçlerine yönelik bilgi içeren raporları yalnızca donör kuruluşlarla paylaşmak yerine, farklı iletişim araçları üzerinden kamuoyuyla paylaşmalıdır. Bu tür bir yaklaşım, STK'ların şeffaflığını artırmanın yanı sıra projelerin güçlü yönleri ve geliştirilebilecek alanlar gibi konularda fikir alışverişine de olanak sağlayacaktır.
- STK'ların uluslararası konferans ve eğitimlere katılımı kapasite geliştirme çalışmalarının bir parçası olarak değerlendirilmeli ve bu amaçla faydalanılabilecek mali desteklerin sayısı artırılmalıdır.

KURUMSAL KAPASİTE

Kurumsal kapasite bölümünde insan kaynakları, yönetim ve mali sürdürülebilirlik başlıkları altında sivil toplum alanına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

İNSAN KAYNAKLARI

- Sivil toplum alanında insan kaynakları ücretli çalışanlar, gönüllüler ve üyelerden oluşmaktadır.
- Türkiye’de STK’lar İş Kanunu’na tabidir ve Kanunda STK çalışanları için özel düzenlemeler ya da teşvikler bulunmamaktadır.
- STK’ların finansal kısıtları ücretli çalışan insan kaynağına erişimde önemli bir engel olmaya devam etmektedir. Ücretli çalışanlar için kaynak ayıramayan STK’lar çalışmalarını ağırlıklı olarak üyeleri ve gönüllülerinin desteğiyle hayata geçirmekte ve proje fonlarına bağlı olarak ücretli çalışanlara erişebilmektedir.
- VGM verilerine göre, 2013 yılında 1.865 yeni vakfın 17.195 ücretli çalışanı bulunmaktadır. 2013 yılında yeni vakıfların toplam personel giderleri ise 779.048.829 TL’dir (VGM, 2015).
- Dernekler Dairesi Başkanlığı’ndan edinilen bilgilere göre, 2013 yılında derneklerde maaşlı çalışan kişi sayısı 33.783’dir. Derneklerin 2013 yılındaki toplam personel giderleri 111.790.935 TL’dir.

2013 yılında vakıf ve derneklerde ücretli çalışan sayısı toplam 50.978 kişidir. Vakıf ve derneklerin personel giderleri için harcadığı toplam miktar ise 1.105.275.423 TL’dir.

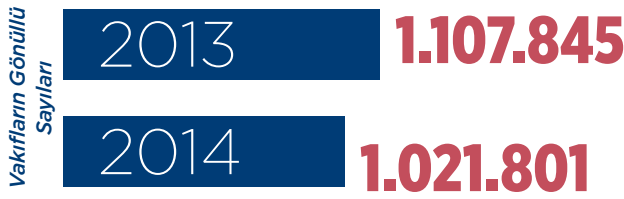
- Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından 2013 yılı verileri üzerinden yapılan gruplandırmaya göre, insani yardım, eğitim-araştırma, spor ve spor ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren derneklerin maaşlı çalışan sayısı diğer alanlarda faaliyet gösteren derneklere göre daha yüksektir.

2013 yılında vakıf ve derneklerdeki toplam ücretli çalışan sayısı, aynı yıl içinde Türkiye’de istihdama katılan kişi sayısının yaklaşık %0,02’sidir.

- STK’ların insan kaynakları alanındaki deneyimlerini ve iyi uygulamalarını paylaşarak bu alana yönelik ihtiyaçların belirlenmesi ve ortak çözüm önerileri geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapan STK İnsan Kaynakları Çalışma Grubu, STK’lar arası işbirliği ve kapasite geliştirme konularında önemli bir örnektir.
- Türkiye’de gönüllülük tanımını içeren, gönüllülerin hakları ve çalışma koşullarını belirleyen bir mevzuat ya da politika belgesi bulunmamaktadır.
- Bakanlıklar altında farklı girişimler olmasına rağmen, Türkiye’de gönüllülük konusundan sorumlu bir kamu kurumu bulunmamaktadır.

Türkiye’de gönüllülük tanımını içeren, gönüllülerin hakları ve çalışma koşullarını belirleyen bir mevzuat ya da politika belgesi bulunmamaktadır. Bakanlıklar altında farklı girişimler olmasına rağmen, gönüllülük konusundan sorumlu bir kamu kurumu bulunmamaktadır.

- Charities Aid Foundation 2014 Dünya Bağışçılık Endeksi’ne göre, “gönüllülük için harcanan zaman” ölçüldüğünde Türkiye 135 ülke arasında 132. sırada yer almaktadır (CAF, 2014).

- Gönüllülüğün tanınması, güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasını destekleyen stratejik bir danışma organı olan Ulusal Gönüllülük Komitesi'nin 2013 yılında çalışmalarına başlaması olumlu bir gelişmedir. Gönüllülük alanında çalışmalar yapan STK'lar, kamu kurumları ve bireyleri bir araya getiren Komite, gönüllülük alanına ilişkin talep ve ihtiyaçların belirlenmesine ve ortak yol haritası hazırlanmasına katkı sağlamaktadır.

YÖNETİŞİM

- STK'lar için iyi yönetim ilkelerini benimsemek; kamu ve özel sektörden taleplerini öncelikle kendi kurumlarında uygulayarak taleplerinin meşruiyetini pekiştirmek; kamu ve toplum nezdinde itibarlarını, kendilerine duyulan güveni ve farklı paydaşlarla ortaklık kurabilme ihtimallerini artırabilmek açısından önem taşımaktadır.
- STK'ların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirdikleri 309 adet iyi yönetim uygulama modeli aracı bulunmaktadır. STK'ların iyi yönetim alanında kolayca uygulanabilecek sistem ve mekanizmaların eksikliği, konuya ilişkin teknik bilgiye erişimin zorluğu, yasal mevzuattan kaynaklanan kısıtlamalar, finansal ve insan kaynağı kapasitesindeki yetersizlikler dolayısıyla iyi yönetim modellerinin hayata geçirilmesinde zorluk yaşadıkları tespit edilmektedir (TACSO, 2013).

- STK'ların yaptıkları çalışmalar ve yürüttükleri projelerin sosyal etkilerini ortaya koymaları ve paydaşları ile paylaşmaları önem kazanmaktadır. Bu amaçla hazırlanan sosyal etki raporlarının sayısı 2013-2014 yılında artış göstermiştir.

MALİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

- Üyelik aidatları, yabancı kuruluşlardan gelen fonlar, bireysel bağışlar, şirketlerden gelen destekler, kamu fonları ve ürün/hizmet satışından elde edilen gelirler STK'ların başlıca gelir kaynaklarıdır.
- Dernekler Dairesi Başkanlığı'ndan edinilen bilgilere göre derneklerin 2013 yılı toplam gelirleri 7.576.572.592 TL'dir. Diğer gelirler ve üye ödentileri 2013 yılında derneklerin en önemli mali kaynaklarıdır.

DERNEKLERİN 2013 YILI GELİRLERİ (DDB, 2014)		
Gelir Kaynağı	Gelir Miktarı (TL)	Oran
Bağış gelirleri	2.906.871.201,00	%38,3
Diğer gelirler	2.416.431.280,00	%31,8
Üye ödentileri	699.956.773,80	%9,2
Finansal gelirler	436.933.181,30	%5,7
Kamu kuruluşlarından alınan yardımlar	369.323.073,40	%4,8
Yardım toplama gelirleri	242.995.501,00	%3,2
İktisadi işletme gelirleri	198.360.752,30	%2,6
Kira gelirleri	172.855.282,10	%2,2
Yurtdışından alınan yardımlar	132.845.548,00	%1,7
TOPLAM	7.576.572.592,00	

- Yeni vakıfların 2013 yılı gelirlerinin toplamı 13.046.000.000 TL'dir. Diğer bağış ve yardımlar, vakıfların ana varlıklarından geldiği düşünülen diğer gelirler ve üye ödentileri vakıfların 2013 yılındaki başlıca gelir kaynaklarıdır.

* 2014 yılında gönüllü sayısındaki düşüşün derneklerin 2014 yılı için verdikleri beyannamelerin tamamlanmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

YENİ VAKIFLARIN 2013 YILI GELİRLERİ (VGM, 2014)		
Gelir Kaynağı	Gelir Miktarı (TL)	Oran
Diğer bağış ve yardımlar toplamı	3.953.000.000,00	%30,2
Diğer gelirler	3.008.000.000,00	%22,9
Üye ödentileri	2.395.000.000,00	%18,3
Finansal gelirler	2.040.000.000,00	%15,5
Kamu kuruluşlarından alınan yardımlar	1.374.000.000,00	%10,5
İktisadi işletme gelirleri	160.000.000,00	%1,5
Yurtdışından alınan yardımlar	116.000.000,00	%0,8
TOPLAM	13.046.000.000,00	

- Kamu fonlarına ilişkin düzenlemelere aralarında Dernekler Kanunu, Belediye Kanunu ve Medeni Kanun'un yer aldığı farklı yasalarda yer verilmiştir.
- Çeşitli bakanlıkların, yerel ve mahalli idarelerin STK'lara yönelik mali destekleri bulunmasına rağmen; Türkiye'de kamu fonlarına yönelik bütünlükçü bir yasa, strateji ya da sözleşme belgesi bulunmamaktadır.
- Kamu fonlarının dağıtımında farklı uygulamalarla karşılaşmaktadır. Bakanlıklar tarafından IPA kapsamında dağıtılan fonlarda müktesebat gereği, şeffaflık ve hesap verilebilirliğe dair AB kriterleri uygulanırken benzer standartlar kamu fonlarının tamamı için uygulanmamaktadır.

Türkiye'de kamu fonlarına yönelik bütünlükçü bir yasa, strateji ya da sözleşme belgesi bulunmamaktadır.

- Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan bilgilere göre, 2013 yılı bütçesinde merkezi yönetim ve mahalli idareler tarafından kar amacı gütmeyen kuruluşlara (dernek, birlik, kurum, kuruluş, sandık vb.) mali destek sağlamak amacıyla 1.580.577.000 TL bütçe ayrılmıştır.

Vakıf ve derneklerin 2013 yılında kamu kurumlarından aldığı toplam mali destek 1.743.023.073,40 TL'dir. Kamu kurumlarından alınan yardımlar vakıf gelirlerinin %10,5'i, dernek gelirlerinin ise %4,8'idir.

- Bakanlıklar tarafından STK'lara aktarılan mali destekler bulunsun da kamu fonlarının dağıtımıyla ilgili mekanizmalar bulunmadığından yıl içinde STK'lara sağlanan toplam mali desteği tespit etmek mümkün olmamaktadır.
- Kamu fonları genellikle Bakanlıklar tarafından ve proje ortaklığı mekanizmaları aracılığıyla tahsis edilmektedir. Hibe tahsisi veya hizmet sözleşmeleri gibi yöntemler ise nadiren kullanılmaktadır.

Türkiye'de STK'ların kurumsal altyapılarını ve faaliyetlerini destekleyen ve sürekliliği olan bir kamu fonu bulunmamaktadır.

- STK'lara verilen kamu finansmanını denetleyen özel bir yapı yoktur. Buna bağlı olarak, bakanlıklar ve diğer kamu kurumları tarafından dağıtılan fonların izleme-değerlendirmesinden de fonu sağlayan bakanlık ya da kamu kurumları sorumludur.
- STK'ların kamu finansmanının dağıtımının şeffaflığı ve hesapverebilirliğine ilişkin eleştirileri bulunmaktadır. Fonların eşitlikçi ve STK'ların bağımsızlığına zarar vermeyecek şekilde, önceden belirlenmiş net kriterler doğrultusunda dağıtılması gerektiği belirtilmektedir.
- Gençlik Destek Programı kapsamında 2012 ve 2013 yıllarında açılan dört çağrıda Bakanlık tarafından sağlanan toplam destek 49.825.717 TL'dir. Bu desteğin 26.846.523 TL'si (%63,8) program kapsamında "dernek, vakıf, sendika, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları vb." olarak tanımlanan STK'lara verilmiştir. Desteklenen projelerin isimleri ve faaliyetlerinden fotoğraflar Bakanlığın web sitesinde yayınlanmaktadır. Ancak desteklenen projelerin toplam bütçesi, hedefleri ve etkisi üzerine bilgiye ulaşılamamaktadır.

- 2010-2014 yılları arasında İçişleri Bakanlığı bütçesinden derneklere yapılan yardım kapsamında 847 derneğe toplam 66.231.819 TL mali destek sağlanmıştır. Derneklere özel bir mali yardım programı geliştirilmesi ve bu kapsamda ayrılan fon miktarının yıllar içinde artması olumlu bir gelişmedir. Ancak programın tarafsızlığı ve şeffaflığına dair eleştiriler bulunmaktadır. STK'lar arasında "hibelerin belirlenmesine ve dağıtılmasına olan güven" hayli az görünmektedir.
- İçişleri Bakanlığı bütçesinden derneklere yapılan yardımlar kapsamında 2014 yılı önceliklerinin belirlenmesinde ilk kez STK'ların görüşlerinin alınması olumlu bir gelişmedir. Ancak, "istişare sürecine ilişkin geniş bir kapsam ve tanıtım gözetilmemesi" dolayısıyla yapılan katkıların sınırlı olduğu tespit edilmiştir (TACSO, 2014).
- 2013 yılında SODES programı kapsamında 34 ilde 664 STK'nın projelerine mali destek sağlanmıştır. 2013 yılında sağlanan toplam mali destek ve STK'ların aldıkları fonların tutarına ilişkin bilgiler yayınlanmamaktadır. SODES fonlarının şeffaf bir şekilde dağıtılmadığı, fonların büyük kısmının kamu kurumlarına sağlandığı ve proje değerlendirme süreçlerine dair STK'ların bilgi edinme sorularının cevapsız kaldığı veya yetersiz cevaplandırıldığına dair eleştiriler bulunmaktadır.
- DDB verilerine göre, 2013 yılında derneklerin toplam bağış ve yardım toplama gelirleri 3.149.866.702 TL'dir. Vakıfların bağış gelirleri ise 3.953.000.000 TL'dir (VGM, 2014).

2013 yılında vakıf ve derneklere yapılan toplam bağış miktarı 7.101.466.702 TL'dir. Bağışlar dernek gelirlerinin %41,5'ini, vakıf gelirlerinin ise %30,2'sini oluşturmaktadır.

- *Dünya Bağışçılık Endeksi 2014'e* göre, Türkiye nakdi bağış yapma oranı açısından 135 ülke arasında 112. sırada yer almaktadır. 2014 yılında Türkiye'de bir STK'ya nakdi bağış yapma oranı %12'dir (CAF, 2014).
- 2013 ve 2014 yıllarında STK'ların bireysel ve kurumsal bağışlara ulaşmak için geleneksel yöntemlerin yanı sıra yenilikçi yöntemleri tercih ettiği tespit edilmiştir. STK'larla yapılan görüşmelerde sosyal etkinlikler, sponsorluklar, ürün satışları, web siteleri ve kitlesel

fonlama platformları üzerinden toplanan online bağışlar ve SMS bağışlarının en çok tercih edilen yöntemler olduğu dile getirilmiştir.

- Kurumsal Sosyal Sorumluluk uygulamaları günümüzde birçok şirketin gündeminde yer almakta ve bu kapsamda sivil toplum ve özel sektör arasında işbirlikleri geliştirilmektedir. KSS yaklaşımının şirketlerin sosyal ve çevresel etkilerinin azaltılmasının yanı sıra insan haklarını da merkezine alması yönünde çalışmalar yapılması gerekmektedir.
- Şirketler genellikle belli alanlarda uzmanlaşmış, bilinirliği yüksek, profesyonelleşmiş, başka kuruluşlardan fon alan ve proje yönetme deneyimine sahip, ulusal çapta faaliyet gösteren, mali denetimden geçen ve hesaplarını kamuya açan STK'lar ile işbirliği yapmayı tercih etmektedir. Ancak bu ve benzeri kriterlere uyan STK'lardan yalnızca küçük bir bölümünün şirketler tarafından tanınması bu tür ortaklıkların sınırlı sayıda kalmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Şirketler KSS çalışmalarında belli alanlarda uzmanlaşmış, bilinirliği yüksek, profesyonelleşmiş, başka kuruluşlardan fon alan ve proje yönetme deneyimine sahip, ulusal çapta faaliyet gösteren, mali denetimden geçen ve hesaplarını kamuya açan STK'lar ile işbirliği yapmayı tercih etmektedir.

- Hibe veren kuruluş modeli Türkiye için yeni bir modeldir. Türkiye'deki vakıfların geleneksel rolü ve mevzuattan kaynaklanan sınırlamaların bu modelin gelişimini yavaşlattığı düşünülmektedir. Hibe veren vakıf modeli mevzuatta tanınmamakta ve hibe veren kuruluşların operasyonel faaliyetlerini de devam ettirmeleri gerekmektedir.
- 2013 -2014 yıllarında farklı mekanizmalar üzerinden hibe veren kuruluş sayısı 12'ye yükselmiştir. Hibe veren kuruluşların sayısındaki artışın, "fonun yeniden tahsisi" (re-granting) uygulamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

- Hibe veren kuruluşlar aralarında kadın, gençlik, engelliler, çevre ve sanatın da bulunduğu farklı alanlarda STK'lara hibe tahsis etmektedir. Bu kuruluşlar hibe verdikleri alanları kendi misyonları doğrultusunda belirlemektedir. Hibe programları aracılığıyla sağlanan destekler genellikle proje bazlı ve kısa dönemli olmakta ve bu kuruluşlar destekledikleri STK'lara eğitimler, ağ ve kapasite geliştirme etkinlikleri gibi çeşitli araçlarla teknik destek sağlamaktadır.

ÖNERİLER

İNSAN KAYNAKLARI

- STK'lar ücretli çalışanlar ve gönüllüler için eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetlerine katılımı da kapsayacak şekilde insan kaynakları politikaları hazırlamalıdır.
- Mevzuatta ve ilgili politika belgelerinde yer alacak "gönüllülük" ve "gönüllü" tanımları üzerinde uzlaşmalıdır. Bu tanım üzerinden gönüllülük politikaları geliştirilerek, gönüllülük yapan kişilerden beklentiler ve bu kişilere sağlanacak katkılar açık bir şekilde paylaşılmalıdır.

YÖNETİŞİM

- STK'ların iyi yönetim ilkeleri konusunda bilgilendirilmesi ve bu uygulamaların teşvik edilmesi amacıyla düzenlenen eğitim ve kapasite geliştirme çalışmalarının sayısı daha fazla sayıda kuruluşun katılımına olanak sağlayacak şekilde artırılmalıdır.
- Şeffaflık ve hesapverebilirlik gibi ilkelerin STK'lar arasında teşviki, yaygınlaşması ve bağışçıların STK bilgilerine kolaylıkla erişebilmesi için ilgili kamu kuruluşlarının da işbirliğiyle online veri tabanları geliştirilmelidir.
- STK'ların, kendi çalışma ortamlarında başta insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çevre konusundaki evrensel ilkeleri uygulamaları teşvik edilmelidir.

MALİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

- Kamu finansmanı ve fon dağıtımı için mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalı, kamu kurumlarının STK'lara sağladığı aynı ve maddi desteklerin çerçevesini belirleyen bir yasa, strateji ya da sözleşme belgesi hazırlanmalıdır.
- Kamu finansmanı ve fon dağıtımının koordinasyonundan sorumlu ulusal bir yapı veya mekanizma oluşturulmalıdır.
- Kamunun merkezi yönetim ve mahalli idareler bütçelerinden STK'lara aktardığı finansmana ilişkin bilgiler şeffaf hale getirilmeli ve kamuoyuyla düzenli olarak paylaşılmalıdır.
- Daha fazla sayıda STK'nın kamu kurumları tarafından sağlanan mali desteklerden faydalanabilmesi için STK'lara yönelik kota uygulamaları geliştirilmelidir.
- STK'ların faydalanabildiği kamu fonları hakkında bilgiye erişimin kolaylaştırılması için desteklenen kuruluşların ve desteklenen projelerin isimleri, toplam hibe tutarı ve kısa proje özetleri ilgili kamu kurumlarının internet sayfasında kamuoyunun erişimine açık şekilde yayınlanmalıdır.
- Bağışçılıkla ilgili iyi örnekler yaygınlaştırılarak, bireylerin STK'ları gönüllülük, uzmanlık paylaşımı ve bağışlarıyla desteklemeleri teşvik edilmelidir.
- Şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları ve stratejilerini öncelikleri ve ilgi alanları doğrultusunda belirleyerek, STK'larla işbirliği halinde yürütmeleri teşvik edilmelidir. Şirketler, çalışanlarının STK'larda gönüllülük yapmalarını teşvik edecek politikalar belirlemelidir.
- Özel sektör ve STK'ları bir araya getirecek iletişim kanalları güçlendirilerek ortak çalışma alanları ve prensiplerinin gelişeceği çalışmalar desteklenmelidir.

ARAŞTIRMA

Araştırma bölümünde akademik araştırmalar, üniversite-sivil toplum ilişkileri ve STK'lar tarafından hazırlanan araştırmalarla ilgili genel değerlendirmeler yer almaktadır.

AKADEMİK ARAŞTIRMALAR

- Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi veri tabanında 2003-2013 yılları için kaydı bulunan yüksek lisans ve doktora tezlerinden 194 tanesi Türkiye'de sivil toplum alanına dairdir.
- Sivil toplumla ilgili tezler, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Kamu Yönetimi, Sosyoloji ve Tarih gibi disiplinlerin yanı sıra; İşletme, Ekonomi, Halkla İlişkiler, İletişim Bilimleri, Eğitim ve Öğretim, Sosyal Hizmetler, Psikoloji gibi akademik alanlara da katkı sağlamaktadır.
- 2013 yılında yazılan tezler konu odaklı incelendiğinde, sivil toplumun demokratikleşme sürecine katkısı, küreselleşen siyasette sivil toplumun rolü, Türkiye'de sosyal hareketler, politika yapım süreçlerinde bir aktör olarak sivil toplumun rolü ve STK'ların kapasiteleri üzerine yapılan çalışmaların ele alınan başlıca konular olduğu görülmektedir.

ÜNİVERSİTE-SİVİL TOPLUM İLİŞKİLERİ

- Üniversitelerde sivil toplum alanına ilişkin yürütülen akademik araştırmalar, düzenlenen sertifika programları ve dersler STK'ların ve STK çalışanlarının kapasite gelişimine katkı sağlamakta, sivil toplumun bilinirliğinin artmasına ve gençlerin bu alana dair bilgiye erişimini kolaylaştırmada da rol oynamaktadır.
- 2013 ve 2014 yıllarında sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik ile ilgili çalışmalar üniversite-STK ilişkilerinde ön plana çıkan başlıklar olarak görülmektedir.
- Türkiye'de az sayıda üniversitenin bünyesinde sivil toplum merkezleri faaliyet göstermektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesindeki STK Eğitim ve Araştırma Birimi (Bilgi STK), üniversitelerin STK'lar için kapasite geliştirme fonksiyonu açısından önemli bir örnektir.

- İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi'nin 2014-2015 öğretim yılında ilk kez başlattığı Sosyal Projeler ve STK Yönetimi yüksek lisans programı sivil toplum-üniversite ilişkilerinin gelişmesi, sivil toplum alanına ilişkin akademik çalışmaların artması ve insan kaynağının gelişimi açısından önemli bir gelişmedir.
- Üniversitelerin sosyal girişimcilik alanında düzenlediği eğitim ve inkübasyon destekleri 2013-2014 yıllarında da devam etmiştir. Özellikle vakıf üniversitelerinde verilen eğitimler ve düzenlenen yarışmalarla birlikte sosyal girişimcilik akademinin dikkatini çeken alanlardan biri haline gelmiştir.

ÖNERİLER

- Üniversiteler ve STK'lar arasındaki diyalog ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilerek, tarafların birbirinin uzmanlıklarından faydalanabileceği ve sivil toplum alanına fayda sağlayacak işbirlikleri ve ortak araştırma projeleri yürütmeleri teşvik edilmelidir.
- Üniversitelerin sosyal sorumluluk ve toplumsal duyarlılık alanındaki çalışmaları desteklenerek gençlerin STK'larla bir araya gelmeleri ve ortak projeler yürütmelerine olanak sağlanmalıdır.
- Sivil toplum alanında hazırlanan uluslararası çalışmaların Türkçe'ye kazandırılarak daha fazla sayıda STK'nın erişimine açılması ve sivil toplumun ürettiği çalışmaların uluslararası kuruluşlarla paylaşılabilmesi için yapılan çalışmaların yabancı dillere çevrilmesine olanak sağlayacak destekler artırılmalıdır.
- STK'ların etkin savunuculuk çalışmaları yürütmeleri ve karar alma mekanizmalarına katkı sunmaları açısından önemli bir araç olan İzleme Raporlarının sürdürülebilir olması için finansal olarak desteklenmesi ve yaygınlaştırılmalarına katkı sağlanması için farklı işbirlikleri geliştirilmelidir.

- STK'lar için kapasite geliştirme program ve eğitim materyalleri özellikle yereldeki STK'ları destekleyecek şekilde yaygınlaştırılmalı ve eğitim programları ile desteklenmeye devam edilmelidir. Kapasite geliştirme çalışmalarında sosyal etki analizi konusuna da yer verilmelidir.
- Sivil toplum alanının gelişimi için elverişli ortamı tanımlayan, ölçülebilir göstergeler sunan ve karşılaştırmalı sonuçlar elde etmeyi sağlayan uluslararası araştırma projelerinin metodolojik ve analitik kısımlarının alandaki paydaşlar tarafından kabul görmesi ve uygulanması için Türkçe'ye çevrilmesi desteklenmelidir.
- Kalkınma Ajansları'nın faaliyet gösterdikleri bölgelerdeki STK'ların kurumsal kapasitelerini ölçmeye yönelik araştırma çalışmaları devam etmelidir. Bu çalışmaların tüm Ajanslar tarafından uygulanması ve STK'ların kapasite gelişimine yönelik çalışmalarla desteklenmesi sağlanmalıdır.

TÜSEV

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

Bankalar Cad. Minerva Han No: 2 Kat: 5 34420 Karaköy-İstanbul

Tel: 0212 243 83 07 • Fax: 0212 243 83 05

info@tusev.org.tr

www.tusev.org.tr